

VÝKON PRÁV ODPORUJÍCÍ DOBRÝM MRAVŮM

RADIM KOSTÍK

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Občanský zákoník používá jako korektiv výkonu práv a povinností institut tzv. dobrých mravů, které znalo již římské právo. Dobré mravy jsou v občanském zákoníku upraveny na více místech a z hlediska právní teorie i praxe se jeví spornou jejich definice. Judikatura soudů dovodila, že pod pojmem dobrých mravů se rozumí komplex společenských, kulturních a morálních norem. Nutno dodat, že dobré mravy jsou právní kategorií a jejich význam je třeba hledat v platném právu.

Key words in original language

Dobré mravy; výkon práv; soudní ochrana; rozpor s dobrými mravy; vlastnické právo.

Abstract

The Civil Code uses the institute of „good morals“ as a corrective of the exercise of rights and legal obligations. What is questionable is the definition of the good morals. As it results from many judicial decisions, this concept represents a complex of social, cultural and moral norms. Nevertheless, the good morals are first of all a category of law and are contained in the valid law. If the exercise of a right is in conflict with the good morals, the court doesn't grant protection to this right.

Key words

Good morals; the exercise of rights; judicial protection; private law; judicial assessment; ownership right.

1. K POJMU DOBRÝCH MRAVŮ

Obecné ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku (dále o. z.) stanoví, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Smyslem tohoto ustanovení je zamezit výkonu práva, který sice odpovídá zákonu, avšak odporuje dobrým mravům, jež judikatura definovala jako souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.¹ Dobré mravy netvoří

¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.

společenský normativní systém, nýbrž jsou spíše měřítkem etického hodnocení konkrétních situací odpovídajícím obecně uznávaným pravidlům slušnosti, poctivého jednání apod. Není tedy vyloučeno, že i takový výkon práva, který odpovídá zákonu, může být shledán v rozporu s dobrými mravy a že mu proto bude soudem odepřena právní ochrana. Ke konkretizaci takto obecně stanovených pravidel je třeba užít dalších vodítek, ze kterých lze usoudit, za předmětný výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů, je v souladu se společenskými, kulturními a mravními normami.

Definice dobrých mravů jako neurčitého právního pojmu se zajisté nevyčerpává shora uvedeným vymezením. Ústavní soud pojímá „dobré mravy“ jako souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.² Vlastní hodnocení, zda konkrétní výkon práv je v rozporu s dobrými mravy, přísluší výhradně obecným soudům. Sám Ústavní soud odmítá přezkum oněch „subtilních vztahů jednotlivců“, pokud jejich jednání nesignalizuje porušení základních práv a svobod.

Samotné ustanovení § 3 odst. 1 o. z. patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Pro použití korektivu „dobré mravy“ zákon nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet, vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití ustanovení § 3 odst. 1 o. z., je přitom třeba – vzhledem k výše uvedenému charakteru tohoto ustanovení jako právní normy s relativně neurčitou hypotézou – učinit vždy po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu.³

Typickým výkonem práva v rozporu s dobrými mravy je šikanózní výkon, tj. výkon práva učiněný v konkrétním případě nikoli za účelem dosažení určitého hospodářského cíle a účelu sledovaného zákonnou normou, nýbrž záměrně, tzv. kvalifikovaný úmysl – *dolus coloratus*, či hlavně za účelem poškození či znevýhodnění jiného. Jako zásada odvozená z principu abstrakce zde platí, že rozpor s dobrými mravy na straně věcněprávního

² Srov. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 21 Cdo 486/2002.

úkonu musí být zkoumán samostatně od úkonu, který má určitý obligačněprávní podtext.⁴

Podle prof. Hurdíka dobré mravy již v klasickém římském právu sloužily jako korektiv sblížení formálního uplatňování právních norem s požadavky na odstranění tvrdosti, asociálnosti a amorálnosti při rozhodování. V různé míře byl tento korektiv použit i ve velkých kodifikacích občanského práva v 19. století. K alespoň částečnému sjednocení chápání dobrých mravů však nedošlo.⁵ Prof. Hurdík kladně hodnotí skutečnost, že zákonodárce se nepokusil o vymezení neurčitěho pojmu dobré mravy v zákoně a kritizuje shora uvedený rozsudek Nejvyššího soudu, který se pokouší jeho obsah vymezit.

Prof. Hurdík proti tomu namítá, že jde o tautologii, když dobré mravy jsou částečně definovány jako mravní normy, dále že normy společenské, kulturní a mravní nejsou normami stejné úrovně, ale normy společenské implikují normy kulturní a ty zase normy mravní a upozorňuje na vágnost pojmu „normy základní“. S poukazem na existenci více morálních systémů v každé společnosti odmítá ztotožnění dobrých mravů s morálkou a s veřejným míněním nebo s „výrazem právního citu“. Normativního obsahu se pojmu dobré mravy „dostává jejich aplikací a jejich naplnění konkrétními hodnotovými hledisky převzatými zásadně ze sféry filosofie“. Proti tomu však lze namítnout, že filosofických koncepcí je přinejmenším stejně mnoho (a patrně podstatně více) než názorů na „dobré mravy“ uplatněných v právní vědě, takže odkaz na filosofické poznatky do věci jasno nevnese.⁶

Připouští-li platné právo posuzovat takovou situaci s ohledem na dobré mravy, dává tak soudci příkaz, aby si domyslel, jak by zákonodárce postupoval, kdyby chtěl konkrétní situaci upravit normou. To, jak by zákonodárce postupoval, nelze ovšem dovozovat z momentálního poměru politických sil anebo z odborné úrovně daného parlamentu, ale je třeba vyjít ze základních práv a svobod respektovaných právem a z hodnot, na kterých je založeno soukromé právo i jeho instituty. Tyto hodnoty se promítají do platného úpravy soukromého práva, z něhož jsou poznatelné. V českém platném právu to znamená úvahu o tom, zda by zákonodárce z uvedených hodnot spojil neplatnost právního úkonu (§ 39 o. z.) nebo by odepřel ochranu výkonu práva. Dobré mravy se tak dostávají do blízkosti analogické aplikace práva, zejména analogie iuris. S analogií mají dobré mravy ostatně společný základ, spočívající v myšlence spravedlnosti. Analogie vyjadřuje

⁴ Srov. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 2. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 22/01.

⁵ Hurdík, J., Fiala, J., Hrušáková, M. Úvod do soukromého práva. 2. vydání. Brno: MU, 2002. s. 90.

⁶ Srov. Holub, M., Bičovský, J., Mareček, J., Spáčil, J., Wurstová, J. Sousedská práva. 3. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2005. s. 20.

legislativně politický postulát, že buď právní pravidlo není spravedlivé, nebo by mělo být právní pravidlo, jehož v zákoně není.⁷

2. SOUDNÍ PŘEZKUM VÝKONU PRÁV CONTRA BONOS MORES

Soudce interpretující a aplikující právo, musí mít vždy na mysli přítomnost spravedlnosti při procesním postupu. Spravedlnost je hodnotovým principem, který je společný všem demokratickým právním řádům. Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity). Pojem „dobré mravy“ nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou (*haec aequitas suggerit ...*), což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti.⁸

Při poskytování soudní ochrany subjektivním právům zkoumá soud jejich souladnost s dobrými mravy na základě tvrzení účastníka (soudního) řízení. Skutečnosti, že jednání účastníka hmotněprávního vztahu nepoživá právní ochrany, je tak povinna tvrdit a prokázat protistrana na základě konkrétních okolností. Dobré mravy - jak bylo uvedeno výše - jsou objektivní kategorií, tedy výkon práva, který je s nimi v rozporu, musí být hodnocen jako kontradiktorní z pohledu více osob na předmětném vztahu nezainteresovaných. Samotné subjektivní přesvědčení strany (účastníka), které vychází z jejího konkrétního právního postavení, tak nestačí k přijetí závěru o nesouladnosti výkonu práva s dobrými mravy.

Pokud však účastník netvrdí rozpor výkonu práva s ustanovením § 3 odst. 1 o. z. a tato skutečnost ani nijak nevyjde v řízení najevo, nelze označit právní posouzení věci soudem jako nesprávné, pokud se tímto rozporem nezabýval.⁹

Účastníky řízení tvrzené a soudem zjištěné skutečnosti k otázce použití ustanovení § 3 odst. 1 o. z. však není možné odbýt úvahou, že „výkon práv žalobců není v rozporu s dobrými mravy, neboť je v souladu s dobrými mravy, aby každý vykonával práva v souladu se zákonem“, tedy ztotožnění se se starou zásadou „*neminem laedit, quir iure suo utitur*“ (nikomu neškodí, kdo vykonává své právo), aniž by soud vzal v potaz, že vyslovená teze je v přímém rozporu s předmětným ustanovením. Vysloví-li totiž zákonodárce zákaz určitého chování (zákaz výkonu práva v rozporu s dobrými mravy)

⁷Srov. Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. díl I. Praha, 1935. s. 143.

⁸ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. 26 Cdo 829/98.

činí tak nepochybně proto, že předvídal, že situace, kdy chování podle práva sleduje nemravné cíle, nebo má nemravné důsledky, mohou v běžném životě nastat.¹⁰

Oprávnění přezkoumávat výkon práva z hlediska ustanovení § 3 odst. 1 o. z. je přinejmenším převažující měrou vyhrazeno soudům nižších instancí (nalézací a odvolací), které jsou – vzhledem k zásadám ústnosti a přímosti řízení s účastníky v bezprostředním kontaktu a disponují tak náležitými skutkovými podklady pro své rozhodování. To musí platit právě o aplikaci takového mezního pojmu, jímž dobré mravy nepochybně jsou. V této souvislosti lze odkázat na závěr Nejvyššího soudu, podle něhož má dovolací soud přezkoumat otázku dobré víry držitele nemovitosti jen v případě zjevné nepřiměřenosti úvah soudu v nalézacím řízení. Obdobně jako vůči pojmu dobré víry lze uplatnit tento závěr vůči pojmu dobrých mravů (či zřejmě ještě důvodněji, má-li se obojí odlišit).¹¹

Hovoří-li ustanovení § 3 odst. 1 o. z. o výkonu práva a povinnosti vyplývajících z občanskoprávních vztahů, má tím na mysli právní úkony či faktické chování uskutečňované v občanskoprávních vztazích (jejichž práva a povinnosti jsou obsahem) účastníky těchto vztahů. Občanskoprávních vztahem je přitom právní vztah, jehož předmět je upravován občanských zákoníkem a dalšími předpisy občanského práva hmotného. Účastníky řízení namítaný rozpor s dobrými mravy týkající se např. návrhu na výkon rozhodnutí, stejně jako např. žaloba, které jsou úkonem procesněprávním, není namístě, jelikož jde o pouhé využití možnosti vyplývající pro oprávněného z procesního předpisu a to z ustanovení § 251 o. s. ř., podle něhož nesplní-li povinný dobrovolně, co mu ukládá vykonatelné rozhodnutí, může oprávněný podat návrh na soudní výkon rozhodnutí.

Ukládá-li ustanovení § 3 odst. 1 o. z., aby práva a povinnosti byly vykonávány v souladu s dobrými mravy, účastníkům občanskoprávních (tedy hmotněprávních) vztahů, pak musí platit tím spíše, že z hlediska souladu či rozporu s morálními pravidly ve smyslu tohoto ustanovení nemohou být posuzována rozhodnutí soudů, tedy akty aplikace práva, jimiž o návrzích rozhodují soudy jakožto orgány pravomocí k posuzování případného nesouladu výkonu práv a povinností s morálními pravidly nadané.¹²

Obdobně lze posoudit i situaci, v níž účastník řízení namítal rozpor s dobrými mravy, spočívající v podání žaloby na určení práva či právního vztahu podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. Samotné deklaratorní

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. 3 Cdo 69/96.

¹¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 28 Cdo 1094/2004 a též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1689/2000.

¹² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2002, sp. zn. 20 Cdo 535/2002.

rozhodnutí soudu, např. o určení vlastnického práva ke sporným věcem, nemá za následek vznik konkrétních práv a povinností, pouze se jím konstatuje, zda určitý právní vztah či právo existuje či neexistuje. V případě eventuálního šikanózního uplatňování takové žaloby by nemohl být shledán naléhavý právní zájem na jejím podání, který je základním předpokladem její úspěšnosti.¹³

Právní praxe se zabývala též případem, kdy byl tvrzen rozpor s dobrými mravy spočívající v námitce promlčení. Ústavní soud konstatoval, že námitka promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, ale mohou nastat situace (např. v poměru mezi nejbližšími příbuznými), že uplatnění této námítky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil. Vůči takovému účastníkovi by za takové situace byl zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.¹⁴

Odepření výkonu práv soudem, z důvodu rozporu s dobrými mravy, se vztahuje na výkon veškerých „soukromých“ práv a není tu jediný zákonný důvod pro to, aby z něj byl vyčleněn např. určitý druh vlastnických žalob. Skutečnost, že výkon vlastnického práva realizovaný žalobou na vyklizení bytu (nebo nemovitosti sloužící k bydlení) je uplatňován v rozporu s dobrými mravy, se podle okolností daného případu projeví buď určením delší než zákonné lhůty k vyklizení (§ 160 odst. 1 o. s. ř.), vázáním vyklizení na poskytnutí přístřeší či jiného druhu bytové náhrady, nebo i zamítnutím žaloby. Při zvažování, která z uvedených možností bude užita, je třeba brát do úvahy i situaci žalobce a újmu, která v důsledku zvoleného řešení nastane.¹⁵

3. VÝKON VLASTNICKÉHO PRÁVA ODPORUJÍCÍ DOBRÝM MRAVŮM

V rámci výkonu vlastnického práva se v praxi setkáme s řadou situací, při nichž se účastník řízení (vlastník věci) domáhá ochrany svého práva, ale soud v daném případě onu ochranu neposkytne právě s ohledem na ustanovení § 3 odst. 1 o. z. Z rozhodnutí soudů jsem vybral některé konkrétní případy, které mohou osvětlit okolnosti, za nichž soud chrání právo či naopak odmítne soudní ochranu poskytnout:

¹³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 1999, sp. zn. 22 Cdo 471/99.

¹⁴ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

¹⁵ Viz stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 2009, sp. zn. Cpjn 6/2009.

Případ první¹⁶:

Ve věci šlo o užívání pozemku přilehlého k domu, ve kterém se nacházel byt, který byl přidělen žalovanému k užívání jako podnikový. Vlastník pozemku (žalobce) se domáhal vyklizení části předmětného pozemku (označeného samostatným parcelním číslem), neboť právní vztah k bytu nezahrnoval právo užívání sporné parcely, i když s domkem tvořila funkční celek, neboť byla oplocením oddělena od sousedních pozemkových parcel. Žalovaný sporný pozemek a rodinný dům užíval v dobré víře od roku 1977. I když mu bylo právo nájmu bytu v tomto domku soudem zrušeno, neměl dosud zajištěnou bytovou náhradu. Vlastníky předmětného domku byly tři osoby.

Nejvyšší soud jako soud dovolací se neztotožnil se závěrem odvolacího soudu, že uplatnění vlastnické žaloby je v dané věci v rozporu s dobrými mravy a odepřel výkon práva žalobce na ochranu podle § 3 odst. 1 o. z. Při posuzování podmínek pro aplikaci předmětného ustanovení bylo podle dovolacího soudu třeba vzít v úvahu princip vlastnické svobody, vyjádřený též v čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, podle které vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Z tohoto principu vyplývá i právo vlastníka neužívat věc, pokud mu její užívání není uloženo zákonem. Zamítá-li soud vlastnickou žalobu proto, že uplatnění práva vlastníka na ochranu je v rozporu s dobrými mravy, jde v podstatě o případ nuceného omezení vlastnického práva. Nelze sice vyloučit, že uplatnění práva vlastníka bránit se proti neoprávněným zásahům, může být v konkrétním případě v rozporu s dobrými mravy, půjde však vždy o výjimečné případy, kdy výkon práva vážně poškodí uživatele věci, aniž by vlastníkovvi přinesl odpovídající prospěch, a vyhovění žalobě by se dotýkalo zvláště významného zájmu žalovaného (zpravidla půjde o zajištění bydlení).

Nejvyšší soud konstatoval, že nemůže jít o zásah do práv žalovaného, který podle zjištění soudů v nalézacím řízení nemá právo pozemek užívat a nemá ani občanskoprávní oprávnění mít na něm umístěny stavby. Pokud se žalobce domáhal, aby žalovanému byla uložena i povinnost zdržet se užívání předmětného pozemku je třeba uvést, že žalobě by nebylo možno vyhovět, pokud by rozsudek znemožnil žalovanému přístup do bytu, ve kterém žalovaný bydlí.

Případ druhý¹⁷ :

Ke skutkovým okolnostem je třeba dodat, že žalobkyně uplatňovala nárok na odstranění neoprávněné stavby podle ustanovení § 135c odst. 1 o. z. Byla vlastníci sousedícího rodinného domu a přiléhající pozemkové parcely.

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 740/99.

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 432/2002.

Žalovaní část přiléhajícího pozemku v rozsahu 67 m² neoprávněně zastavěli částí montovaného rodinného domku. Domek vybudovali bez stavebního povolení. Na druhé straně také obytná část domu žalobkyně s nově zbudovaným přístavkem částečně stála na pozemku ve vlastnictví žalovaných.

Nejvyšší soud zde uvedl, že při rozhodování o odstranění neoprávněně stavby soud přihlíží zejména k povaze a rozsahu hospodářské ztráty, která by odstraněním stavby vznikla, k tomu, zda vlastník stavby a jeho rodina ve stavbě bydlí či nikoliv, jaký je rozsah zastavěného pozemku, jakož i k tomu, zda vlastník stavby věděl, že staví na cizím pozemku. Soud musí porovnat hospodářskou a jinou ztrátu, která by odstraněním stavby vznikla, se zájmem na dalším využití stavby. Je třeba přihlídnout i k důvodům, pro které vlastník pozemku řádně nezakročil proti neoprávněně stavbě v době její realizace, a pokud vlastník pozemku o neoprávněně stavbě věděl, též k době, která od zřízení stavby uplynula.

V případě, že vlastník pozemku od počátku o neoprávněně stavbě věděl a bez vážného důvodu se u stavebního úřadu nebo u soudu nedomáhal zastavení stavebních prací a brání se až po dokončení stavby, je třeba zvážit, zda jeho jednání není šikanou a zda by rozhodnutí o odstranění stavby nebylo v rozporu s dobrými mravy.

Účastníci na obou stranách sporu vzájemně zasahovali do vlastnického práva k pozemkům tím, že na nich měli zřízeny neoprávněně stavby. Soudy konstatovaly, že žalovanými navrhované vzájemné vyrovnání nároků směnou pozemků není proti vůli žalobkyně možné. Avšak tato okolnost byla právně významnou při posouzení otázky, zda je na místě, a to i s přihlídnutím k dobrým mravům, rozhodnout o odstranění stavby žalovaných. V této souvislosti bylo též nutno zvážit, jaká újma objektivně žalobkyni v důsledku neoprávněně stavby vznikla a jak je omezena v užívání zbývající části pozemku.

Případ třetí¹⁸ :

Žalovaný byl vlastníkem rodinného domu, ve kterém i s rodinou včetně nezletilého dítěte bydlel, dostal se však do dluhů a dům v dražbě získal někdo jiný. Nový vlastník se domáhal vyklizení bytu a v řízení vyšlo najevo, že majetková situace žalovaného je taková, že mu neumožňuje pořízení jakéhokoliv bydlení a není naděje na její zlepšení.

Soudy žalobě vyhověly, přičemž námitku, že výkon práva žalobce je v rozporu s dobrými mravy shledal nedůvodnou s tím, že je to žalovaný, kdo žalobcovo právo porušuje. Nejvyšší soud při dovolacím přezkumu vyšel z toho, že podle obsahu platného práva a judikatury Ústavního soudu je právo

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1630/2002.

na bydlení základním lidským právem a rodina a zejména nezletilé děti jsou pod zvláštní ochranou státu.

Pokud by důsledkem vyklizení domu žalovaným bylo, že by žalovaní a jejich rodina ztratili jakoukoliv lidsky důstojnou možnost bydlení, že by se z členů jeho rodiny stali "bezdomovci" a vznikly by i důvody pro nařízení ústavní výchovy nezletilých dětí, nebylo by možno dát přednost majetkovým právům žalobce před realizací shora uvedených základních lidských práv žalovaných. Proto pokud se žalobce domáhal vyklizení domu, ve kterém žalovaní s nezletilým dítětem bydleli, přičemž žalovaní neměli možnost zajistit si bydlení jinak (byť i na podstatně nižší, nicméně ještě lidskou důstojnost zaručující úrovni), je výkon práva žalobce požadovat vyklizení domu v rozporu s dobrými mravy. O rozpor výkonu práv žalobce s dobrými mravy by nešlo jen v případě, že by žalovaní svévolně poškozovali práva žalobce ještě dalším závažným způsobem (např. poškozovali by dům, bezdůvodně odmítali platit přiměřenou částku za užívání domu apod.).

Ze shora uvedených případů vyplývá, že aplikace dobrých mravů závisí na konkrétní situaci s respektováním proporcionality v ochraně vlastnického práva obou stran sporu, tj. nelze přiznat ochranu práva osobě, která svým vlastním jednáním bez právního důvodu přímo narušuje výkon vlastnického práva jiného. Odepření výkonu vlastnického práva z důvodu rozporu s dobrými mravy má též svůj ústavněprávní rozměr¹⁹, a proto musí soud postupovat při řešení této otázky velmi obezřetně. Neposkytnutí soudní ochrany výkonu vlastnického práva bude sice výjimečné ovšem legitimní tam, kde by jeho výkonem bylo zasaženo do jiného také Listinou zaručeného práva. Půjde zejména o oblast práv sociálních, jako je právo na bydlení, rodinnou výchovu či příznivé životní prostředí.

4. ZÁVĚR

Dobré mravy jsou pojmovým kritériem pružné povahy a pohybují se, byť jako součást zákona, na pomezí hmotného práva a extralegálních pojmů. Lze učinit závěr, že dobré mravy jsou kategorií právní a jejich obsah je třeba hledat v platném právu. Pokud by totiž morálka společnosti – od níž jsou dobré mravy tradičně odvozovány – byla v rozporu s hodnotami respektovanými právem, bylo by při určení dobrým mravů třeba vyjít z hodnot obsažených v právním řádu. K tomu je třeba uvést, že přirozené právo není totožné s většinovou morálkou, která může zahrnovat i postoje nepřijatelné z hlediska ochrany lidských práv. V řadě rozhodnutí Nejvyššího soudu se však se ztotožněním morálky a dobrých mravů stále setkáváme.²⁰

¹⁹ Srov. čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

²⁰ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.

O rozporu s dobrými mravy lze uvažovat vždy v případě, když se postup účastníka, který jinak odpovídá zákonu, jeví asociálním, nepřiměřeně tvrdým, šikanózním nebo nepoctivým. Pak je třeba zvažovat, jak by zákonodárce, vycházející z tradičních principů občanského práva a z moderního katalogu lidských práv včetně práv sociálních, v této konkrétní věci postupoval. Soudce se tak stává – *sit venia verbo* – zákonodárcem pro tuto věc. Nemůže jít o libovůli soudu, ale o postup obsahově určený hodnotami obsaženými v právním řádu.²¹

Literature:

- Holub, M., Bičovský, J., Mareček, J., Spáčil, J., Wurstová, J. Sousedská práva. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 311, ISBN 80-7201-534-6.
- Hurdík, J., Fiala, J., Hrušáková, M. Úvod do soukromého práva. 2. vydání. Brno: MU, 2002, s. 158, ISBN 80-210-2976-5.
- Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 1192.

Contact – email

41762@mail.muni.cz

²¹ Srov. Holub, M., Bičovský, J., Mareček, J., Spáčil, J., Wurstová, J. Sousedská práva. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005. s. 24.